

ROSA VENTRELLA

Zli jezici

S talijanskoga prevela

Ana Katana

KONCEPT
IZDAVAŠTVO

Posvećeno mojoj djeci

*Gledah je očima smrtnika tad i jedino tad.
I tiho stajaše poput zatvorena vrta.
Ne reče ništa.
A ja otiđoh onamo kamo svi idu...*

CÉSAR ANTONIO MOLINA, *Bijeg ljubavi*

Terre d'Arneo, 1979.

Što uopće znam o nama?

Pamtim samo til sestrine vjenčаницe, radost kojom je zračila kad se osjećala kraljicom svojeg kraljevstva predmeta i pogleda, glas kojim je s ugla dozivala našu majku ostrim, ponešto iskrivljenim dvama slogovima.

Katkad je sanjam, čak i osjetim. Tad slijedim jeku daleka zvuka koji me odvlači daleko, sve do krajeva mojeg djetinjstva. Do blatnjave vrištine dokle pogled seže, pune trnovita grmlja, nepregledne kao golemo krdo bivola. Sestrin glas najednom nestane, a ja se strmoglavim u prazninu noći. Uzimam našu fotografiju s ormarića, onu na kojoj smo Angelina, mama, tata i ja. Tatin izazivački pogled i mamina ljepota uvijek mi izmame osmijeh na lice.

Sjećam se ledenih večeri kad je puhao maestral, kad smo Angelina i ja sjedile pred ognjištem i izuvale cipele i čarape, trljajući potom stopala dlanovima. Tad osjetim kako me spopada nenadana, nepozvana sreća, posve različita od svega ostalog, djevičanska, netaknuta.

Sjećam se zakučastih uličica Copertina, kroz čiji se čemer čak ni svjetlo nije uspijevalo probiti. Skučene, zbijene kuće i

kume koje se ujutro pozdravljaju s prozora, miris umaka od rajčice u vrijeme ručka ili oprane plahte raširene od jednog do drugog kraja kuće. Nešto dalje pružaju se gola polja, šumarci crnike, brežuljci prepuni divljih kupina. Legende o vukovima i vračarama koji nastanjuju takva mjesta kolale su rajonima, lebdjele nad uličicama poput srednjovjekovnih vještica. Zimi bi s propuhom ulazile u kuće i poput zloduha štipale djecu za cjevanice. Baka Assunta čuvala bi Angelinu i mene dok bi mama miješala povrće u loncu. Tako se rađala priča. Poput sredstva za smirenje ili opijuma, slatke, tople tekućine koja ti se zavlači pod kožu.

Angelina bi svako malo prekidala bakino jednolično pripovijedanje. Njezina drska pitanja, izazivanje, coktanje kada bi je štogod razočaralo, sve sam primjećivala i sve pamtila.

Danas, kad se sjetim svoje Angeline, stegne mi se grlo i ne mogu gutati. To je čežnja. Sjećanja na davno minule trenutke miješaju se s onim netom minulima. Mama koja se satima zadržavala u našoj dječjoj sobi brišući prašinu s krpene lutke, s gumbima umjesto očiju i našivenim ustima, zatim prala zavjese, mijenjala posteljinu, protresala netaknut jastuk, slagala spavaćicu, milovala vlasi uhvaćene među bodljama četke, gledala se kako nestaje među odrazima predmeta, stakala i zrcala.

Posljednje riječi koje sam uputila sestri izgovorila sam izdaleka. Šapnula sam ih samoj sebi. Posljednji pogled pao je na njezino beživotno tijelo, bjelinu ruku te uništenu i natečenu kožu koja je nosila tragove svega što nikad neće ostvariti. Gledala sam ogrebotine na njezinim gležnjevima, njegovane nokte, dugačke, sasušene nožne prste. Njezina stopala uvijek su mi bila ružna. Mršava, s neuglednim, dugačkim prstima, a opet zdepastim palčevima. Možda sam samo pokušavala pronaći manu ne bih li uništila ono što je na prvi pogled izgledalo kao posvemašnje savršenstvo. Brojila sam sekunde gledajući njezina beživotna stopala. Dvadeset dvije. Baš kao broj njezinih godina.

Očiju punih rose gledala sam njezino tijelo. Jedno stopalo pruženo, prstiju beživotno ukočenih, a drugo iskrivljeno, kao pri neuspjelu plesnom položaju.

Sad znam da sam baš zato ostala. Da bih ispričala priču o svima nama. *Chiano, chiano.*

Lagano, lagano — kao što je govorila baka Assunta — ispočetka.

“A odakle ćeš početi?” pita me otac.

Možda on vidi tugu koja dolazi izdaleka. Mene uvijek iznenadi, pogotovo u snu. Osjetim njezin gotovo neprimjetan dah, nalik na bat udaljenih koraka ili kreketanje krastače.

Što ja uopće znam o njoj, neprestano se pitam. Što uopće znam o nama?

“Počet ću od zlih jezika”, odgovorila sam mu.

Odatle moram početi, od trenutka kad su zli jezici dogmizali u naše živote.

Iščekivanje

Kuća se sastojala od jedne jedine prostorije podijeljene zatorom koji je razdvajao madrace od stolnjaka i san od jave. U dijelu bliže vratima stajao je stol i četiri stolice. Jedan je prozor gledao na ulicu, a drugi na vrt ukrašen stablom planike i nagrđen kokošnjim izmetom.

Bila sam žgoljava djevojčica. Kost i koža. Mama i baka gubile su razum ne bi li me navele da pojedem barem koji zalogaj. No ja bih ga samo spremila u obraz i čuvala. Nisam gutala. Baka Assunta korila je mamu: “A što si mislila? Ima gliste ili ju je netko urekao. Nešto mora biti jer ovo nije normalno.” Bila sam i šutljiva.

Nisam voljela mnogo toga, no voljela sam red. U prvom razredu osnovne škole ručicama sam zaglađivala svoju čistu pregaču, namještala uškrobljenu vrpce i zaglađivala tanašnu svilenkastu kosu razdijeljenu u dvije zategnute kečke koje kao da su mi raskolile vlasiste. Čim bih osjetila da zategnutost popušta, povlačila sam elastične vrpce dok mi se oči nisu ukosile i povukle unatrag. Drugo što sam voljela bilo je gledati svoju majku i njezin hod. Kretala se gracioznošću bosonoge balerine, oslanjajući se na vrhove stopala i održavajući vrat gotovo sasvim uspravnim. Moja sestra i ja često smo imitirale njezin gordi stav. Tako je hodala ulicom privlačeći poglede muškaraca

koji su nastojali udahnuti trag njezine ljepote i žena koje su je gledale poprijeko. Čak su je i naše susjede pratile zavidnim pogledima, ponešto ublaženim dobrosusjedskom pristojnošću.

No ogovaranje je bilo sveprisutno i pratilo je moju majku koja mu se morala izmicati sa svakim korakom. Šuljalo se uličicama, uz iskrivljene stube koje vode na trg, migoljilo oko demžona punih ulja koji su stajali pred vratima, uvlačilo se u oči magaraca privezanih za kolica s voćem, opijalo prodavača sardina, pekara, voćara, kume na vratima, vračaru tamnih očiju, kramara koji skuplja staro željezo i viče ulicama. Imao je grlen glas koji se nadaleko čuo, poput zova *cupa cupe*.*

Moja majka lagano je klizila ulicom nastojeći otresti sa sebe pogled Cimmirute,** ružne krezube starice s velikom gušom koja ju je tjerala da neprestano gleda u tlo. Starica ju je gledala iskosa, izobličena lica, izlijevajući sadržaj lonca po klizavu kamenu na kojem su teška kolica ostavila udubljene tragove. Kada god bi ugledala Angelinu, mamu i mene, pljuvala bi na tlo zaogrnuta smeđim šalom koji je ujedno skrivao sadržaj lonca. Mama je morala izbjegavati i pogled baruna Personèa, najvećeg zemljoposjednika u Copertinu. Bio je taman poput rasnoga konja, sklon ujedno melankoliji i uzbuđenju, no kada god bi vidio našu majku, smješкао se poput djeteta i kimao glavom kao što seljaci kimaju njemu. Baka Assunta uvijek je govorila da našu obitelj prati prokletstvo ljepote naše majke.

To je prokletstvo snašlo i moju sestru.

Giulietta, babica koja je svu djecu Copertina donijela na svijet, a mnogu i otpavila na onaj drugi s pomoću peršinova uvarka i pletaće igle, osudila je Angelinu čim je došla na svijet: "Ova mala ima arapske oči, k'o majka joj." Zatim je pogledala

* Pastirsko glazbalo karakteristična zvuka, poznato u Apuliji i salentinskom kraju.

** Nadimak znači "grančica rutvice", a nosi se oko vrata za tjeranje uroka. Starica je vjerojatno dobila takvo ime jer je se svi u mjestu boje i smatraju je ukletom.

mene, a tanašne usnice razvukle su se u osmijeh olakšanja: “No tebe, curice, tebe neće snaći sramota. Hodi k meni, pogledaj si sestru.” Približila sam joj se malim koracima. Bojala sam se Juliette. Bila je debela i nezgrapna, a oči su joj se jedva vidjele od teških kapaka. Bojala sam se i njezina muža. U cijelom kraju zvali su ga “magghiatu”, što je kod nas značilo “ovan”. Govorkalo se da opći s kozama, a vračara Pasquina — očiju tamnih kao u Turkinje — klela se da ga je vidjela kako opći s demonom. “Izgledao je kao žena,” pričala je, “samo što mu je koža bila crvena i dim se širio iz njega kao iz užarena ugljevlja. Imao je rogove i rep kao bivol.”

2.

Zimi, kad je vjetar bjesomučno tresao vrata i prozore stvarajući posvuda čudnovato škripanje, svi smo se okupljali oko ognjišta: Angelina, ja, naši roditelji, djed Armando i baka Assunta. Moje mršavo tijelo sasvim bi utrnulo. Svako malo spuštala bih stopalo na pod i stresla se od hladnoće. Tata je šutio, kao i djed Armando. Katkad bi uzdahnuo kao da ga more strašne brige i brišu mu ljepotu s lica. Okrugao, blještav Mjesec krasio je nebo. Drveće se povijalo sve do zemlje. Stablo planike u našem dvorištu napinjalo se pod naletima vjetra. Tatine oči sjale su pri treperavoj svjetlosti vatre. Bile su zelene poput polja diljem Copertina u proljeće. Djed Armando gledao ga je potajice te i sam uzdisao. Promatrale su nas njegove sićušne, lukave oči. Ubacio je u usta nekoliko bobica suhog slanutka i pročistio grlo: “Jesam li vam pričao kad su razbojnici došli u Torre del Cardo?” pitao je grijući ruke pred plamenom. Tako su njegove priče poprimale život.

U kraju se pričalo da je nekoć davno, prije mnogo stoljeća, u Torre del Cardu jedna skupina razbojnika sakrila blago. Prema djedovim pričama, dvadeset četvorica razbojnika ukrala su blago barunice Marije d’Engchen prerušivši se u vragove. Zamišljala sam ih kako bazaju močvarnim ravnicama Murge, kako spavaju u grmlju i jedu tek izlegle ptiće koje krađu iz

gnijezda te korijenje koje čupaju iz tla. Vidjela sam ih kako kradomice ostavljaju plijen na nekom tajnom mjestu i štite ga strašnom čarolijom.

“Tko se blagu približi, bit će zaklan.”

Duhovi razbojnika rojili su se oko naše vatre poput crnih sjena, s dugačkim crnim kosama i oštrim bradama, s rogovima na kapama. Bio je tu i jedan demon nalik na ženu, crvene kože, koji je širio dim oko sebe. Zatvarala sam oči i osjećala njihove ruke i noge kako se kvače jedne za druge. Djed Armando bio je blagoslovljen darom pripovijedanja, moj tata darom tišine, a baka seoskom mudročću. Moja majka i sestra bile su blagoslovljene ljepotom. A ja? Ja sam tek trebala otkriti svoj dar. Velik dio djetinjstva prošao mi je u promatranju i potrazi za njime.

Jedne zimske nedjelje djed je mene i Angelinu odveo da vidimo Torre del Cardo. Imala sam otprilike osam godina.

“I ja želim postati barunica”, odrješito je rekla moja sestra.

Stavila je ruke na struk i podigla glavu kao da želi omirisati zrak. Oko nas pružalo se napušteno polje puno stabala i grmlja. Obuhvatila sam ga pogledom koliko sam mogla. Nalikovalo mi je na maleni svemir, skriven i ugodan poput školjke, čarobno mjesto u kojem se već stoljećima ništa nije promijenilo. Četiri zida, majušna kuća, šiljasta dvorišna vratašca i dva jednaka prozorčića sa svake strane. Tako je sada izgledalo baruničino drevno prebivalište.

“Barunica Maria sigurno je bila prekrasna žena dugačke crne kose, kao mama”, dodala je Angelina, znatiželjno gledajući dveri kule. Možda je mislila da ih može otvoriti pogledom, no takvo što ne bi uspjelo ni vračari.

Ja sam pak barunicu zamišljala kao staru, ogorčenu ženu ispijena lica, izmučenu samoćom, i žuta, usahla vrata koji strši iz plisirana ovratnika bijele košulje.

“Je li itko ikad pokušao pronaći i odnijeti razbojničko blago?” pitala je Angelina.

“Ah”, uzdisao je djed, kao da ga govor umara. Izdahnuo je kroza zube, ali ljubazno. “Hladno je, ne smijemo dugo ostati”, pravdao se.

“Hajde, djede, pričaj nam”, nagovarala je Angelina. Bila je neodoljiva i djed Armando rukom je zagladio travu pod našim nogama, pozivajući nas da sjednemo pokraj nje.

“Jednog dana stari je mudrac rekao jednom hrabrom seljaku da se, ako želi pronaći blago iz Carda, mora popeti navrh kule u noći na Veliki petak, s djetetom u povoju i posvećenim janjetom. Svjetlo će ga tad dovesti do prostorije s blagom. Seljak je nestrpljivo čekao rečeni dan, no uputio se bez djeteta u povoju i posvećenog janjeta, možda zato što se bojao da će morati žrtvovati dijete, a možda i zato što na Veliki Petak ne bi mogao pronaći nijednog svećenika da blagoslovi janje. Počeo se penjati stubama, no nakon nekoliko koraka osjetio je kako mu neka nepoznata sila pritišće ramena te je pobjegao u strahu. Bili su to duhovi razbojnika koji čuvaju blago i sprječavaju hlabre da ga otmu.”

“Čak ni vračara ne priča tako lijepe priče”, uzbuđeno će Angelina.

“No, da”, smješкао se djed. “Smislio sam igru. Sad vi morate meni ispričati priču.”

Angelina se nakratko skamenila. Nepomično je sjedila otvorenih usta i kuštrave kose.

“Ti si na redu, Angelina”, bockala sam je. “Imaš više mašte.”

Pročistila je grlo i ustala. Čak mi je i tad bilo teško smatrati je djevojčicom. Uvijek je znala što treba reći, u svakom trenutku, i bila je toliko sigurna u sebe da mi je katkad djelovala bezobrazno. Samo je san odavao njezinu stvarnu dob.

Prije nego što bismo zaspale, u istom krevetu no s nogama uz glavu one druge, naslanjala sam lice na ruku i gledala je. Njezini su snovi bili prepuni pokreta, ustreptalih vjeđa, uzdaha i otvaranja usta kao da se sprema progovoriti na javi, da bi na kraju samo uzdahnula i promrmljala u snu. Tad bih se pitala kako to da ona uvijek može biti tako izravna, kako joj riječi izlijeću bez sita i prosijavanja. Moje su misli također bile brojne, no ja sam o svemu razmišljala potanko i dugo. U mojem mozgu riječi su se rojile i gomilale, stvarajući zamisli koje su mi često djelovale odveć složeno. Oklijevanje je uvijek bilo prisutno u mojem izražavanju, mucala sam i naposljetku uvijek izživcerala sve koji su me slušali. Poslije sam shvatila da riječi moram spojiti u jednostavnije rečenice, spontanije i običnije, poput Angelininih.

“Vračara mi je jednom ispričala ovu priču”, započela je mašući rukama. “Bila jednom jedna djevojka koja se trebala udati...”

Djed je naslonio lakte na koljena i spustio bradu na dlanove. Više nije bio umoran. Oči su mu opet postale lukave. “Večer prije svadbe isprobavala je vjenčanicu i pošla se ogledati u vodi. Bila si je lijepa, prelijepa. Kako bi se bolje vidjela, još se malo približila. Svidjelo joj se vlastito lice i poželjela je dotaknuti njegov odraz. I tad je ugledala...” udahnula je, “lešinu mrtve krastače!”

“I onda?” prekinula sam je.

“Kladim se da jadnica nije dugo poživjela”, istakne djed.

“Otkud znaš?”

“Diranje vode u kojoj se nalazi mrtva krastača donosi nesreću. Morate paziti, djeco moja.”

Angelina je ponovno sjela, malčice uvrijeđena što djed već zna kraj njezine priče.

“Sad ti, Teresa.”

Nisam se micala. Pogrbljeno sam sjedila i gledala u tlo, no uspravila sam se nečkajući se. Sramila sam se govoriti pred njima. Osjećala sam titranje pod lijevim obrazom. To mi je cijeli život bilo pretkazanje nelagode. Tako je moje tijelo izražavalo svoju nedoraslost.

“Ali bez mucanja”, podbadala me Angelina.

“Pssst”, ušutkao ju je djed. “Prvo mora pronaći riječi u glavi, tek ih zatim može izvući van.”

No nisam uspjela. Nijedna mi priča nije pala na pamet.